

A ROMÁNSÁG EREDETÉNEK KÉRDÉSE A KÖZÉPKORI MAGYAR TÖRTÉNETÍRÁSBAN

III. Béla király névtelen jegyzőjének 1200 táján írt¹ *Gesta Hungarorum*² című művében több ízben szerepel egy *blach*, vagyis *vlach* nevű nép, mint a honfoglaláskori Magyarország egyik lakója. Anonymus idevonatkozó tudósításában a román tudományosság a XVIII. századtól mindmáig egyrészt az oláhok őslakosságának és római eredetének, másrészt pedig a magyarságot megelőző ittlakásának világos bizonyítékát látja s tanúságának még a magyar okleveles anyag vallomása ellenében is döntő súlyt tulajdonít.

E kérdéshez hozzászólva, legyünk mindenekelőtt tisztában azzal, hogy Anonymust könnyű idézni, de nehéz kritikailag kielégítő módon a történeti rekonstrukcióban felhasználni. Ez az utóbbi eljárás elsősorban forráskritikai probléma, melyhez a siker reményével csakis a középkori magyar kútfők egész szövegállományának, sokszor bonyolult összefüggéseinek, valamint a velük foglalkozó, immár két évszázados múltú hatalmas tudományos irodalomnak alapos ismeretében nyúlhatunk. A nyelvész, a filológus, az őstörténet kutatója tehát könnyen elvétí a tájékozódást ezen a területen, miként erre nemcsak a külföldi, de a magyar tudomány köréből is számos példát hozhatnánk. Ennek előrebocsátása után lássuk először az első problémát, a királyi jegyzőnél szereplő *blachok* oláh voltának, római jellegének és az erdélyi románsághoz való viszonyának kérdését.

¹ A névtelen királyi jegyző művének keletkezési idejét véglegesen Szilágyi Lóránd vizsgálódásai tisztázták: *Az Anonymus-kérdés revíziója*. Századok LXXI (1937), 1–54, 136–202 és *De aetate et persona P. magistri, Anonymi Belae regis notarii*. Szentpétery: SS. rer. Hung. II. 631 – 634.

² Legújabb kiadása Ae. Jakubovich–D. Pais: SS. rer. Hung. I, 14 kk.

Anonymusnak éppen úgy, mint a XIII–XIV. századbeli magyar krónikáknak a honfoglalásra és a honfoglalás korában Magyarországon élő népekre vonatkozó tudósítása végeredményben egyetlen közös, de egymástól függetlenül használt régi magyar kútfőre, a XI. század végén keletkezett »Gesta Ungarorum« c. műre vezethető vissza.¹ Ez a munka korunkra nem jutott, azonban Anonymus és a későbbi krónikák egybevetéséből – melyek, mint említettük, egymástól függetlenül használták – lényeges elemeiben rekonstruálható.² Anonymus 9. fejezetének Kézai Simon mester Gestájával, a XIV. századi krónikaszerkesztéssel, valamint egyéb XIII–XIV. századi magyar kútfőkkel való egybevetéséből világosan kiderül, hogy közös forrásuk, a XI. századi Gesta Ungarorum a honfoglaláskori és az az előtti Dunántúl lakosai sorában egy *blach* (*vlach*) nevű népet is említett, mely a »rómaiak pásztora« (pastores Romanorum) volt, s amely nyájait ezen a »rómaiak legelőjének« (pascua Romanorum) nevezett területen legeltette.³

¹ Hóman Bálint: *A Szent László-kori Gesta Ungarorum és XI–XII. századi leszármazói* (1925); J. Deér: *Quis fuerit fons primigenius Gestorum Chroniconumque Hungaricorum: SS. rer. Hung.* I, 1–12. A források összefüggésére vonatkozó magyar felfogás lényegének helyességét német részről K. Schünameun is elismerte: *Ung. Jb.* XII (1932), 143. Ugyancsak a magyar kutatások eredményeit vette át Popa-Lisseanu is: *Izvoarele istoriei Românilor.* IV. 15.

² Ennek egy részletre vonatkozó kísérletét ld. Deér J.: *Szkitia leírása a Gesta Ungarorumban.* Magyar Könyvszemle XXXIV (1930), 243 kk. V. ö. *Ung. Jb.* XII (1932), 143.

³ Anonymus	Ricardus	Chron. Sitticense.	Chron. Ung.-pol.	Kézai.	Chron. saec. XIV.
c. 9: Quia post mortem Athile regis terram Pannonie Romani dicebant pascua esse... Et iure terra Pannonie pascua Romanorum esse dicebatur... (I. 46). Quam terram habitarent Slavi, Bulgari et Blachi at pastores Romanorum (I, 45). c. 12: Sclavi... sponte se Almo duci subiugaverunt eo, quod audiverant... de genere Athile regis descendisse (I, 51).venerunt in terram, que nunc Ungaria dicitur, tunc vero dicebatur pascua Romanorum... (II, 535).	...extitisse primitus regnum Ungarorum Romanorum pascua... (II, 606).	c. 3 Nam in hac terra solummodo pastores et aratores morabantur (II, 303).	c. 14: Blackis qui ipsorum fuere pastores, remanentibus sponte in Pannonia (I, 157). c. 23: Pannonia extitit X annis sine rege, Sclavis tantummodo, Grecis, Teutonicis, Messianis et Ulahis advenis remanentibus in eadem (I, 163).	c. 23: Postquam autem filii Atile deperissent... (I, 280). c. 14: Vlachis, qui ipsorum coloni existere ac pastores, remanentes sponte in Pannonia (I, 269). c. 20: Pannonia extitit decem annis sine rege, Sclavis tantummodo, Grecis, Vlachis, Teutonicis advenis, Messianis remanentibus in eadem, qui vivente Atyla, populari servitio sibi serviebant (I, 281).

A magyar forrásokban a vlachokra található egyéb adatok párhuzamokkal nem igazolhatók s így a XI. századi Gesta Ungarorum részeinek sem tekinthetők. A zárójelben lévő számok az SS. rer. Hung. megfelelő helyére utalnak.

Kik már most ezek a *vlachok* és milyen viszonyban vannak a XIII. század eleje óta a magyar királyi oklevelekben emlegetett és ugyancsak *vlachnak* nevezett románokkal?¹

A történeti, nyelvészeti és néprajzi kutatás félreérthetetlenül tisztázta, hogy a korai középkorban a *vlach* népnév nem szükségképpen és kizárólagosan a mai románság ősére vonatkozik, hanem értelme sokkal általánosabb. Így német nyelvterületen Graubünden svájci kantontól keletre eső és egészen az Alpok keleti nyúlványáig húzódó vidéken, a főként helynevekben felbukkanó *wlach* népnév jelentése a latin *Romanus*-szal azonos s mint ilyen rómaid, vagy a germánság közé ékelt és ott eredeti jellegében megmaradó romanizált lakosságot jelent. Ez az Alpesebben élő római vagy romanizált elem azonban semmiképpen sem azonosítható a románoknak ugyancsak neolatin nyelvet beszélő, de a keleti romanizmus körébe tartozó népével.²

Hasonlóképpen a korai középkor szláv kútfőiben, a régi orosz krónikákban és a délszláv hagyományokat megörökítő emlékekben szereplő *voloch*, *vlach* népnév sem az oláhokra, hanem egyszerűen a rómaiakra vonatkozik, miként erre Macartney legutóbb meggyőzően rámutatott.³

Teljessé teszi e terminológiai képet az a sok adattal alátámasztott megállapítás, mely szerint a bizánci kútfőkben szereplő név nem kizárólag etnikumot, hanem foglalkozást és pedig pásztori foglalkozási jelent. Elég e tekintetben a XI. századi Anna Comnena kijelentésére hivatkozni, aki szerint: »Akik csak nomád életmódot folytattak, ezeket a népies nyelvhasználat *vlachoknak* szokta nevezni.«⁴ Az elmondottakból nyilvánvaló, hogy a XI. századi »Gesta Ungarorum«-ban és a későbbi kútfőkben szereplő dunántúli, *vlachnak* nevezett római pásztorok az alpesi vidékeken még a XII. században is meglévő latin nép elemekkel állanak kapcsolatban, románok tehát semmiképpen sem

¹ A »vlach« név különböző változatairól a magyarországi latinságban lásd L. Gáldi: *Le nom des Roumains dans les chartes latines de Hongrie*. – A. Fekete Nagy–L. Makkai: *Documenta historiam Valachorum in Hungaria illustrantia* (1941), bev. XLI kk.

² Pleidell Ambrus: *A magyar várostörténet első fejezete*. Századok LXVIII (1934), 194 kk.

³ *Pascua Romanorum*. Századok LXXIV (1940), 6 kk.

⁴ Tamás Lajos: *Rómaiak, románok és oláhok Dácia Traianában*. Budapest, 1935. 46 kk.

lehettek.¹ Ezt a negatívumot igazolja azon nyelvészeti kísérletek kudarca is, melyek a dunántúli helynévanyagból román elemeket kívántak kimutatni.² A dunántúli római *vlachok* szereplése a XI. századi Gestában minden valószínűség szerint egy régi délszláv monda elemeinek átvételével magyarázható.³

Hogy a XI. századi Gestában és az annak nyomán írt XIII–XIV. századi krónikákban szereplő *blachi-pastores Romanorum* nem a románra hanem valaminő nyugati eredetű romanizált népre vonatkozik, annak nyelvészeti és népterminológiai valószínűségen kívül más pozitív bizonyítékai is vannak és pedig éppen a román tudományosság által annyiszor tanúbizonysággul hívott Névtelen Jegyző előadásában.

Az eddigi kutatás – főként a román – figyelmét jobbra elkerülte az a tény, hogy Anonymus a XI. századi Gestával és a későbbi krónikákkal ellentétben a *vlachokat* és a rómaiak pásztorait nem azonosítja, hanem határozottan megkülönbözteti egymástól. Művének 9. fejezetében szól a magyarok bejövetele előtt Pannóniában élő népekről. Kétségtelen mármost, hogy Pannonia itt nem a Dunántúlt, hanem a Karoling-kori irodalmi gyakorlatnak megfelelően⁴ az egész Magyarországot jelenti.⁵ Ennek az egész Magyarországnak régi lakóiként telepedési helyüknek közelebbi megjelölése nélkül a szlávokat, a bolgárokat, a *vlachokat* és a rómaiak pásztorait említi.⁶ Művének 11. fejezetében ugyanerről a tárgyról sokkal részletesebben ír s itt az egyes népek lakóhelyét pontosan megjelöli. Ebből a részletesebb felsorolásból kiderül, hogy a *Blachi* és a *pastores Romanorum* szétválasztása a Névtelennél nem a XI. századi Gesta előadásának félreértéséből ered, hanem tudatos megkülönböztetés eredménye. Azt olvassuk ugyanis, hogy Attila király halála után Pannoniának a Dunáig terjedő részét (azaz a Karoling-kori általános használattal szemben itt a római értelemben vett Pan-

¹ K. Schünemann: *Die Römer des Anonymen Notars*. Ung. Jb. VI (1926), 453, Anm. 5., L. Gáldi: *Le romanisme transdanubien*. Roma, 1937. A pannóniai romanizmus nyugati jellegét román részről is elismerték (vö. A. Rosetti: *Istoria limbii române*. București, 1941. IV, 19).

² St. Kniezsa: *Pseudorumänen in Pannonien und in den Nordkarpathen*. Ostmitteleuropäische Bibliothek, Nr. 2. 1936.

³ Macartney: i. h. 9.

⁴ Schünemann: *Die Deutschen in Ungarn* (1923). Exkurs I, S. 132.

⁵ Lásd erre *SS. rer. Hung.* I, 45, 3. jegyzetet és az ott idézett irodalmat.

⁶ „...laudabant eis terram Pannonie... quam terram habitarent Sclavi Bulgari et Blachi ac pastores Romanorum: *SS. rer. Hung.* I, 45. Téved tehát Popa-Lisseanu (id. h., 16), midőn azt állítja, hogy a magyar krónikák a rómaiak pásztorait a vlachokkal azonosítják.

noniát) »római vezérek« foglalták el, »akik pásztoraikat helyezték oda«.¹ Ezeket a pásztorokat tehát a 9. fejezettel teljesen egyezően most sem nevezi *vlachok*nak.² Már most: ha a rómaiak pásztorai a Dunántúlon laknak és nem azonosak az ország lakói sorában említett *vlachok* kal, akkor hol kell keresnünk az utóbbiak lakóhelyét? Nyilvánvalóan nem a Dunántúlon, hanem Erdélyben, közelebről a Szamos és Maros folyók közötti területen,³ ahol a mű 24., 25., 26. és 27. fejezetei⁴ szólnak róluk. A 9. fejezetben szereplő és egymástól megkülönböztetett népek közül a *blachi* tehát az erdélyi oláhságra, míg a *pastores Romanorum* egy dunántúli és latin jellegű népelemre vonatkozik, mely még a magyarok bejövetele idején is közvetlen »római« vezetés alatt áll. E következetes és így nyilvánvalóan tudatos megkülönböztetés célja csakis az lehetett, hogy *a királyi jegyző más népnek tekintette a régi Gestában szereplő vlach római pásztorokat és a velük azonos nevű erdélyi oláhokat. Az előbbieket a rómaiakkal hozza kapcsolatba, az utóbbiakat nem.* A római pásztorok a »romani principes« telepesei, míg a *vlachok* egy esetben kunok társaságában, bolgár vezér alattvalóiként tűnnek fel (44. fejezet): íme a nyugati és a balkáni romanizmus különbségének halvány visszfénye egy jellegzetesen középkori író előadásában.

A dunántúli és erdélyi *vlachok* megkülönböztetése egyébként nem csupán Anonymus művében, hanem a XI. századi *Gesta* alapján írott többi magyar történetirodalmi emléken is végigvonul. Kézai Simon mester *Gestájában*⁵ és a XIV. századi krónikaszerkesztésben⁶ ugyanis egyrészt a rómaiak által Pannoniában hagyott *vlach* pásztorokról, másrészt pedig oly *vlachokról* olvashatunk, akiket nem neveznek a rómaiak

¹ ...que etiam primo fuisset terra Athile regis et mortuo illo preoccupassent Romani principes terram Pannonie usque ad Danubium ubi collocavissent pastores suos: id. h. 48. 1. és u. o. 7. jegyzet.

² Nyilvánvaló tehát, hogy a 9. fejezetben a *Blachi*-t a *pastores Romanorum*-tól elválasztó *ac* kötőszónak »és«, nem pedig »illetőleg« jelentése van.

³ Lásd erre Pais Dezső: *A magyar Anonymus*. (Budapest, 1926) c. művének térképét.

⁴ *SS. rer. Hung.* I, 65 – 69.

⁵ Simonis de Keza *Gesta Hungarorum* (ed. A. Domanovszky: *SS. rer. Hung.* I. 157) c. 14: Blackis, qui ipsorum fuere pastores et coloni, remanentibus sponte in Pannonia.

⁶ *Chronici Hungarici compositio saec. XIV* (ed. A. Domanovszky: *SS. rer. Hung.* I, 261, 289) c. 14: Vlachis, qui ipsorum coloni existere ac pastores remanentes sponte in Pannonia. C. 23: ...Pannonia extitit decern annis sine rege, Sclavis tantummodo, Grecis, Vlachis, Teutonicis advenis, Messianis remanentibus in eadem, qui vivente Atyla populari servitio sibi serviebant.

pásztorainak s akik nem a Dunántúlon, hanem a székelyek szomszédságában, a hegyek között laktak.¹ Anonymus és a későbbi magyar történetírók felfogása tehát az oláh eredetkérdésben teljesen egységes: római-román kapcsolatokról s a románok latinságáról mitsem tudnak. Az oláh nyelv latin jellegének felismerésére s az oláh-román kapcsolatok ezen alapuló feltételezésére – melyeken a XVIII. század óta a dákoromán elmélet felépült – Magyarországon csak jóval később, a XV. század humanista irodalmában került sor. Anonymus és a későbbi krónikák erről való hallgatása, sőt ellentétes álláspontja meggyőzően mutatja, hogy a humanisták előadása esetében nem néphagyománnyal, hanem a nyelvrokonság és a térbeli egybeesés fényéből elvont tudákos történelmi következtetéssel van dolgunk.

De a román tudományosság nem csupán a románság római eredetének, hanem legalább oly mértékben a magyarságot megelőző ittlakásának tanújaként is hivatkozik a királyi jegyzőre. Akárhogy vélekedjünk is eljárásának céljáról és elbeszélésének hitelességéről, kétségtelen, hogy Anonymus az Erdélyben, közelebbről a Szamos és Maros közén szerepeltetett oláhságot a honfoglalás korában már ittlévő, tehát a magyarságot megelőző népként tünteti fel. A románok élén szerinte egy *Gelou* nevű vezér áll, aki a magyarokkal vívott harcban elesik, népe pedig behódol a győzteseknek.² Ez az elbeszélés a középkori kútfőkritikában járatlan s a királyi jegyző történetírói módszerét nem ismerő olvasóra szinte úgy hat, mint bizonyítéka annak az ú. n. immigrációs elméletnek, melyet a román tudósok egyrésze is hirdet s amely a folytonossági érv helyett a románságnak Erdélyhez való, a beköltözés elsőbbségén alapuló történelmi jogát volna hivatva igazolni.

Egy ilyen elbeszélés létezéséből azonban egymagában még nem következik, hogy annak állításai egyúttal vitathatatlan történelmi tények is. A román történetírók – népük történetére vonatkozó autochthon forrásanyag hiányában – nem vették át a középkori latin kútfők kritikai kezelésének modern módszereit s a magyar forráskritikai irodalomnak az egyes emlékek összefüggéséről, egymáshoz való viszonyáról, valamint az egyes részletek értékéről tett s a szöveg-

¹ Kézai c. 21., Chronica c. 21: ...non in plano Pannonie... sed in montibus (id. h. 162, 279). E késői írónak az a beállítása, mintha ezek a vlachok Attila halála óta laknának együtt a székelyekkel, éppen úgy tévedésen alapszik, mint amidőn a székelyeknek jellegzetesen törökös írásrendszerét román írásnak mondja.

² C. 26-27. Id. h. 66-69.

összehasonlítás pozitív módszerein nyugvó megállapításait.¹ Így Anonymus értékelésében figyelmen kívül hagyták, illetőleg gyakorlatilag nem alkalmazták a magyar forráskritikusoknak azt a jól megindokolt egyöntetű állásfoglalását, mely szerint a *Gesta Hungarorum általában* a XII. század végének politikai, társadalmi, gazdasági² s – ezekkel összhangban – népi viszonyait írja le s vetíti vissza a honfoglalás korába. Hogy a királyi jegyző művében mi az anakronizmus és mi a valóban régi elem, ezt csak az egyes szóbanforgó részeknek esetről-esetre való aprólékos kútfőkritikai és tárgyi vizsgálata döntheti el, Anonymus tehát a honfoglalás korára nem használható fel úgy, mint egy egykorú évkönyvi feljegyzés. Találón mondja tehát K. Schüemann, hogy Anonymus műve époly kevésbé tekinthető a magyar honfoglalás autentikus előadásának, akárcsak Widukind műve a szász törzs megtelepedése hiteles tanújának.³ A román történetírók ma is úgy idézik a *Gesta Hungarorumot* és Kézai művét, akárcsak másfél évszázaddal ezelőtt Şincai és Maior, akiknél ez az eljárás – a kritika gyermekkorában – még érthető volt.⁴ A *blachokra* vonatkozó adatokat tehát semmiképpen sem ragadhatjuk ki természetes összefüggésükből. Emlékeztetnünk kell mindenekelőtt arra, hogy Anonymus háromszáz esztendővel a honfoglalás után írta meg munkáját, melynek némi helyi és családi hagyományokon kívül csupán egyetlen írott forrása volt, a már említett XI. századi »*Gesta Ungarorum*«, mely egyébként ugyancsak kétszáz évvel a magyarok bejövetele után íródott. Erre a nagy időbeli különbségre és a hiteles hagyomány fennmaradásának nehézségeire

¹ Ennek legkirívóbb példáját legutóbb I. Moga szolgáltatta (*Die Rumänen Siebenbürgens in den ungarischen Urkunden des Mittelalters*. Leipziger Vjschr, f. Südosteuropa VI [1942], 111. l.), aki nem véve tudomást a kérdésben mégis elsősorban érdekelt és illetékes magyar tudományosság végleges álláspontjáról, Jakubovich érvei alapján Anonymust még mindig II. Béla jegyzőjének hiszi s adatait a XII. század közepére vonatkoztatja.

² Lásd erre Szilágyi Lóránd idézett tanulmányán kívül: Váczy Péter: *A szimbolikus államszemlélet kora Magyarországon*. Budapest, 1932. 55 kk.; Deér József: *Pogány magyarság, keresztény magyarság*. 1938. 175 kk.

³ *Die Deutschen in Ungarn*, 23.

⁴ Így pl. Popa-Lisseanu szerint (i. m. 14) Kézai műve »a mi távoli múltunk megismerésének főforrásául szolgál«. Ezt magyar történetírók e zavaros és késői kompiláció magyar őstörténeti adatairól aligha merné elmondani. Ezzel a kritika-hiánnyal viszont alig egyeztethető össze Iorgának, Drăganunak, legutóbb pedig Mogának az a nézete, mintha a magyarok legkorábban a XI. sz. végén vették volna birtokukba Erdélyt. Felfogásukból nyilvánvaló, hogy Anonymusnak mindent elhisznek, amit az oláhokról ír, de mindjárt szkeptikussá válnak, ha magyar vonatkozású adatainak értékelésére kerül sor.

gondolva, vissza kell riadnunk egy oly eljárástól, mely e késői író minden adatát és szavát kétségtelen ténynek veszi. A románokra vonatkozó elbeszélés anakronizmusának lehetőségét valószínűvé teszi a Névtelen történetírói módszere, melynek sajátosságaira az alábbiakban részletesen rá fogunk mutatni. Hóman Bálint kétségtelenül tisztázta, hogy a királyi jegyző nem időbeli és eseménybeli pontosságra törekvő száraz krónikaíró, hanem a francia Gesta-írókhoz hasonlóan színes előadásra, dinasztikus-politikai szempontok hatásos kidomborítására törekvő udvari hisztoriografus volt, aki a rendelkezésére álló adatokat merész fantáziával és kora viszonyaihoz mért tudós racionalizmussal értelmezte és alakította.¹

Egy ilyen író kritikus állításaival szemben az az első teendő, hogy elbeszélésének kútfői alapját tisztázzuk. Mennyit és miképpen vett át adatokat a rendelkezésére álló forrásokból s minő más adatokkal egészítette ki azokat?

Ha Anonymusnak az erdélyi eseményekre vonatkozó elbeszélését összehasonlítjuk a későbbi s az ő művének ismerete és felhasználása nélkül keletkezett krónikákkal, akkor az egyezések alapján megállapíthatjuk, hogy közös forrásuk, a XI. századi Gesta Ungarorum nagyon keveset tudott a magyar honfoglalásnak erről a fejezetéről: úgyszólván csak Erdély nevét, a magyarok bevonulását és a székelyek csatlakozását említette.² Megemlékezett továbbá folyóiról s azoknak aranyban való gazdagságáról,³ külön nem szólt azonban lakóiról s a magyaroknak velük vívott harcairól. Anonymus viszont, mint mindenütt, itt is színesebbé és gazdagabbá akarta tenni elbeszélését s ezért beleszötte abba Erdély kikémlésének és meghódításának aránylag részletes történetét.

¹ *A magyar történetírás első korszaka.* (Összes munkái I.) 125 kk., vö. Györy János: *P. mester franciaországi olvasmányai.* Magyarságtudomány, I (1942), 8 kk.

² Kézai c. 29: Tertii quidem exercitus Jula fuit capitaneus; hic... cum aliis in Pannoniam introisset in partibus Erdevelu tandem habitavit (id. h. 166); I Chronica c. 21: ad Erdelew intraverunt, non se Hungaros sed Zekul alio nomine vocaverunt (id. h. 279). Vö. Anonymus c. 50 a székelyekről; c. 23: Hungari de Erdelew et de fluvio Hung (id. h. 281); c. 26: devenerunt in confinium regni Hungarie scilicet in Erdelew (id. h. 286); c. 28: In Erdelew igitur quievorunt et pecora sua recreaverunt (id. h. 287).

³ *Anonymus c. 25.*
Quod terra illa irrigaretur optimis fluvii... et quod in arenis eorum aurum colligerent et aurum terre illius optimum esset (id. h. 66).

Chron. saec. XIV. c. 65.

Erdeelw, quod irrigatur plurimis fluviiis, in quorum arenis aurum colligatur et aurum terre illius optimum est (id. h. 315).

E bővítések eredetét vizsgálva, a román történetírók egyrészt arra gondoltak, hogy a királyi jegyző egykorú értesüléseket használt fel,¹ másrészt pedig azt, hogy műve e részeiben ősi szájhagyományokat tartott fenn. Ez utóbbiak közül Iorga például felteszi, hogy már a honfoglaláskor magyar hősi énekei – melyekből Anonymus kétségtelenül merített – említést tettek az Erdélyben élő s a hódítók által ott talált oláhokról.² E sokszor szellemes magyarázatok azonban kivétel nélkül annak a vitathatatlan ténynek elnézésén alapulnak, hogy *Anonymus előadásának a régi Gestával szemben mutatkozó többleti részben írott forrásainak a középkori történetírásban szokásos kompilatív kiaknázására, részben pedig önkényes etimologizáló módszerére vezethető vissza.*

Erdély kikémlésének és meghódításának előadása ugyanis a XI. századi Gesta nem Erdéllyel foglalkozó részeiből való kölcsönzés Apafarkas Ogmánd erdélyi szemleútja Magyarország kikémlésének a későbbi krónikákban hagyományozott s végeredményben az alapforrásra visszamenő leírásával egyezik.³ Anonymus tehát forrásának más eseményekre alkalmazott szavait és adatait egyszerűen Erdélyre vonatkoztatta. Ugyanezt az eljárást figyelhetjük meg a következő 25–27. fejezetekben, Erdély meghódításának leírásában. Minthogy a XI. századi Gesta Erdélynek a honfoglalás során végbement elfoglalását egyáltalán nem részletezte, Névtelenünk kiegészítésért a régi Gesta azon részeinek esemény- és stíluskészletéhez folyamodott melyek a XI. századi erdélyi eseményeket tárgyalják. Erre a célra kiválóan alkalmas volt a kunok 1068-i erdélyi betörésének a Gestában talált s a későbbi krónikák előadásában korunkra jutott elbeszélése,

¹ Így pl. I. Moga (id.h. 112) arra gondol, hogy P. mester »gezwungen war seine Informationen von den Leuten einzuholen, welche die Wagen des Königs begleiteten, die aus Siebenbürgen Salz brachten« (!?).

² *Histoire des Roumains et de la romanité orientale.* Paris, 1937. H (1937) 53 kk.

³ *Anonymus c. 24–25.*

Compositio chron. saec. XIV. c. 28

... dum cepisset audire ab incolis bonitatem terre Ultrasiluae... previderet sibi qualitatem et fertilitatem terre Ultrasiluae... bonitatem et fertilitatem terre et habitatores eius inspexisset... (I, 65).

Audientes autem terre utilitatem de habitatoribus, quod optimus fluvius esset Danubius et melior terra in mundo non esset partibus illis, ... miserunt nuncium ut iret et totam terram prospiceret, habitatoresque terre agnosceret.

... vidit... terram bonam et fertilem... (I, 288).

melyben – miként ezt a jegyzetben alább közölt párhuzamok mutatják – ugyanazokkal az eseményekkel, helynevekkel (Szamos, Meszesikapu), sőt stiláris fordulatokkal találkozunk, mint Anonymusnál. »Nyilvánvaló – állapítja meg Hóman Bálint – hogy az egész román hadjárat története nem egyéb a forrásul használt »Gesta Ungarorum« Erdélyt említő honfoglaláskori, Szent István-kori és Salamon-kori részleteiből összeállított költői elbeszélésnél.¹ Ha a Névtelennek forrása felhasználásában ilyen eszközökhöz kellett folyamodnia, akkor ez a forrás nemcsak Erdély elfoglalásának részleteiről nem tudott, de ott románokat sem szerepeltetett. Ezt felismerve érthetjük meg igazán, hogy miért volt szüksége Anonymusnak a *vlachok* és a római pásztorok megkülönböztetésére. *A XI. századi Gesta uyanis csak dunántúli*

¹ *A Szent László-kori Gesta Ungarorum* (1925), 73. A kérdés megvilágítására a következőkben adjuk Hóman meggyőző szövegkritikai párhuzamait:

Anonymus c. 24–27.

...alia arma non haberent, nisi arcum et *sagittas* et dux eorum Geleou minus esset tenax et non haberet circa se bonos milites et *auderent stare contra audatiam* Hungarorum quia a *Cumanis et Picentis* multas iniurias paterentur.

Tuhutum... egressus est Ultra Silvas, versus orientem... *Gelou vero dux* Ultrasilvanus audiens adventum eius, *congregavit exercitum* suum et *cepit velocissimo cursu equitare* obviam ei, ut eum *per portas Mezesinas prohiberet*. Sed Tuhutum uno die silvam pertransiens ad fluvium Almas pervenit, *dux Gelou* volebat, quod ibi eos prohiberet *cum sagittariis suis*.

Tuhutum *divisit exercitum suum in duas partes* et partem alteram misit... ut *fluvio transito...* pugnam ingredi-rentur... Et pugnatum est inter eos acriter, sed victi sunt milites *ducis Gelou* et ex eis multi interfecti, plures vero capti. *Gelou...* cum paucis *fugam cepit*. Qui cum fugeret... *iuxta fluvium Zomus...* milites Tuhutum *audaci cursu persequentes*, ducem... *iuxta fluvium Copus* interfecerunt.

A fentiek alapján még az is lehetséges, hogy Gelou szerepeltetésére a kun vezér nevének hasonlósága is hatással volt.

Krónika.

Cuni a superiore parte Mezes... irrupuerunt...

Gyule ducis Cumanorum... nullus enim credebatur esse, qui cum eis *con-gredi auderent*.

post adventum Cunorum Bisseni venientes.

Cuni... *per amnem Lopus et fluenta Zomus transeuntes*, remeabant.

Rex Salamon et dux Geysa cum Ladislao *collecto exercitu festinantissime accelerarunt et per portam Mezes transeuntes...* *Equitaverunt* illuc usque properantes.

Quod cum vidisset princeps... Oslu, qui fuit serviens *Gyule ducis Cumanorum...* pagani iam collocati fuerant, ex quibus *fortiores et audatiores sagittarii...* Ceperunt itaque *in turmas regis et ducis* desevire.

Pagani vero... miserabiliter *fugiebant*, quos Hungari *celerius persequentes...*

vlachokat ismert, s mitsem tudott egy azonos nevű erdélyi népről, míg ő kora viszonyai alapján már ezekről is írni akart. Anonymusnak a régi Gestához való viszonyát vizsgálva a kútfőkritikai megállapításokon túl *ahhoz az általánosabb érdekű felismeréshez jutunk, hogy a XI. század végén Erdélynek román lakossága még egyáltalán nem volt, a XIII. század elejére azonban már feltűntek azok az első rajok*, amelyeknek származásáról a királyi jegyző a kombináció és kompiláció összes középkori forrásaival tájékoztatni kívánta olvasóit. Bizonyos nyomok arra mutatnak, hogy műve megkezdésekor eredetileg nem ez volt a szándéka, vagy legalább is még nem tudta, hogy egyáltalán írjon-e s ha igen, mennyit a románokról. A 9. fejezetben az ország lakóiról szólva már említi ugyan őket, de a 11. fejezet részletes felsorolásában ott, ahol a népek lakóhelyeit és vezérek neveit feltünteti, teljesen elfeledkezik róluk. Gelou és *blach*-jai (*Blasii*) a 24. fejezetben teljesen váratlanul bukkannak az olvasó elé, ellentétben a dunántúli rómaiakkal, a Duna–Tisza közti bolgárokkal, Mén–Marót tiszántúli kozárjaival és Glád aldunavidéki népével, melyeknek szereplését már a mű elején jelezte. A 11. fejezet írásakor tehát még nem gondolt arra, hogy Erdélyről és annak románjairól részletesen írjon. Kitűnik ez abból is, hogy a 11. fejezetben a kozárok szállásföldjéről nemcsak a Tiszától az Igfon erdőig terjedő területet, hanem a Szamos és Maros vidékét is említi, azaz éppen azt a vidéket; ahová a 24. és következő fejezetekben Gelout mint »dux Ultrasilvanus«-t és *blach*-jait helyezi.¹ Hasonló kiegészítés, illetőleg rögtönzés nyomaira bukkanunk, ha a 11. fejezetet a 44.-el hasonlítjuk össze. Míg ott csak arról van szó, hogy Glád vezér a maga földjét egyedül a kunok segítségével foglalta el, addig itt már nemcsak a kunok és bulgárok, de oláhok is segítik őket a magyarok elleni harcban.² Kútfőkritikai érvek és a mű szerkezetének vizsgálata tehát egyaránt azt igazolják, hogy az oláhok szerepeltetésének részletei nem egyebek a hagyományoktól független rögtönzéseknél.

Anonymus román vonatkozású tudósításának mindössze két olyan eleme van, melyet forrásai felhasználásának sajátos módszeréből megmagyarázni nem tudunk: az egyik Gelou vezérnek, a másik pedig az Esküllő helynévhez fűzött eseménynek az említése. E szerint Gelou

¹ C. 11: terram vero, que est inter Thisciam et silvam Igfon, que iacet ad Erdeuleu, a fluvio Morus usque ad fluvium Samus, preoccupasset sibi dux Morout... et terram illam habitarent gentes, que dicuntur Cozar (u. o. I, 49). V. ö. még c. 28 (u. o. I, 70). E népek térbeli elhelyezkedésére lásd Pais Dezső térképét: *A magyar Anonymus*.

² ...adiutorio Cumanorum et Bulgarorum atque Blacorum (u. o. I, 90).

halála után a föld népe behódol Tuhutumnak, őt vezérévé választja s neki hűséget esküszik, »s attól a naptól kezdve azt a helyet, mivel ott tették az esküt, Esküllőnek nevezték«.¹ Sem Gelou, sem Esküllő neve a későbbi magyar krónikákban ugyanis nem fordul elő.

Anonymus, miután a XI. századi Gesta szavainak és eseményeinek felhasználásával jellemezte Erdélyt, előadta kikémlésének és az ellenséggel vívott harcnak történetét, elmondja, hogy Gelou vezér a vesztett csata után szamosmenti varába menekült. A megjelölt helyen a középkor századaiban egy oly helységet találunk, melynek neve az állítólagos román vezérével azonos.² Kérdés mármost, hogy a hely kapta-e nevét a vezértől, mint erre Anonymus alapján gondolhatnánk, vagy megfordítva, a helynév adott alkalmat az írónak arra, hogy ott egy Gelou nevű vezért szerepeltessen. E kérdés eldöntésénél két, egymást kiegészítő szempont jön tekintetbe: egyrészt a Gelou név eredetének nyelvészeti tisztázása, másrészt pedig annak a kérdésnek felvetése, hogy egy ilyen etimologizáló eljárás beleillik-e a névtelen jegyző történetírói módszerébe. A nyelvtudomány arra a megállapításra jutott, hogy a személynév és helynév hangtani tekintetben megfelelnek egymásnak, viszont azt is tisztázta, hogy Anonymus Geloujának neve minden lehet, csak román eredetű nem.³ Az állítólagos románok vezére tehát nem viselt román, hanem vagy török vagy magyar nevet. Ez a megállapítás annak a feltevésnek valószínűségét növeli, hogy Anonymus a helynév alapján költött személyt szerepeltetett s azt az erdélyi oláhok vezérévé tette. Kérdés azonban, hogy tudunk-e művének más fejezeteiből ilyen eljárásra példát hozni?

A franciás műveltségű, Párisban tanult királyi jegyző meggyőződéses híve volt az etimologizálás Galliában különösen divatos »tudományos« módszerének, mely sevillai Izidor óta a dolgok magyarázatát előszeretettel kereste a szavak értelmének naiv és szőrszálhasogató-elemzésében. E módszer alkalmazása azzal a kézzelfogható előnnyel járt, hogy e révén munkáját a rendelkezésre álló források és hagyományok anyagán túlmenően is az érdekes epizódok egész sorával gazdagíthatta. Névtelenünk etimológiai két csoportba sorozhatók: egy-

¹ Lásd a kiadók megjegyzését ehhez a helyhez: *SS. ver. Hung.* 1, 66, 4. jegyzet.

² Gyalu község Kolozs megyében. Mai román neve *Gilău*, ami a XIII. század második feléből ismert magyar *Gilou* változat átvétele (Csánki V, 304). A *Gyalu* helynév egyébként nemcsak Erdélyben, hanem az ország más részeiben is előfordul. Felsorolásukat ld.: Kniezsa, *Pseudorumänen* AECO II (1936), 101.

³ A név valószínű török etymonjára lásd Melich János: *A honfoglaláskori Magyarország*. 297–302 és Pais: *SS. rer. Hung.* I, 66, 4. jegyzet.

részt helységek, folyók és hegyek nevének eredetét névadó személyekre s azoknak a helynevek jelentésével összefüggésbe hozható cselekedeteire vezeti vissza, másrészt pedig helyekhez, folyókhoz és hegyekhez nevük magyarázata alapján bizonyos eseményeket fűz. Az etimológiák első csoportját illetően számos példára hivatkozhatunk. Zobor hegye egy cseh vezértől kapta nevét, akit ott a magyarok felakasztottak.¹ Ugyanígy végzi életét Salán egyik várának ispánja, Laborc is, akiről – Anonymus szerint – az ily nevű folyót nevezték el,² míg Turzol (ma Tarcal) hegyének elnevezése Árpád egyik kún vitézétől ered, aki elsőnek lovagolt fel rá.³ Az etimológiák második csoportjának jellemzésére elég, ha a Lapincs és a Szer magyarázatára utalunk. A Lapincs patak nevét onnan kapta, hogy azt a »rómaiak a magyaroktól való féltükben lappangva (latenter) úszták át«.⁴ Szer helység elnevezésére pedig az adott alkalmat, hogy »ibi ordinatum fuit totum negotium regni«⁵ Az etimologizálásnak ebbe a két típusába tartozik az erdélyi hadjárat két, kútfőkritikai úton meg nem magyarázható eleme, Gelou és Esküllő is, a hozzájuk fűződő eseményekkel egyetemben. Az előbbi perszonalizációra, az utóbbi az események kibővítésére és kiszínezésére szolgál, De miért kellett Gelout éppen román vezérré megtenni? Erre a kérdésre a királyi jegyző idevonatkozó elbeszélésének szójátékszerűsége szolgál magyarázatul. Anonymus ugyanis hajlik arra, hogy a nevek jelentéséből viselőjük bizonyos tulajdonságára következtessen, Az erdélyi fejezetben azt írja az oláhokról, hogy azok a világ leghitványabb emberei, fegyverzetük szegényes és harci készségük gyarló. »Maga Gelou is csak kevéssé állja a próbát«,⁶ népe pedig sok sérelmet szenved szomszédaitól. Nagyon valószínű ezek után Pais Dezső magyarázatának helyessége, mely szerint Anonymus a Gelou névvel kapcsolatban egy hasonló értelmű magyar szóra, a 'szegény, hitvány' jelentésű *gyala* melléknévre és a *gyaláz* igére gondol. Ez pedig a jobbra más népeknek alávetett oláhságra kitűnően ráillett, s így Gelou az etimologizálás módszerének megfelelően joggal válhatott éppen az oláhok

¹ c. 37, u. o. 78.

² c. 16, 152.

³ c. 16, I, 56.

⁴ c. 48, I, 98.

⁵ c. 40, I, 83.

⁶ C. 25: ...et habitatores terre illius viliores homines essent totius mundi quia essent Blasii et Sclavi, quia alia arma non haberent, nisi arcum et sagittas et dux eorum Gelou minus esset tenax et non haberet circa se bonos milites... (U. o. I, 66).

vezérévé.¹ Természetesen más kérdés, hogy a Gelou (ma Gyalu) hely- és személynév tényleg megfelel-e a *gyala*, *gyaláz* szavaknak, ez azonban csak a modern nyelvtudomány, nem pedig Anonymus számára lehetett probléma, aki minden aggály nélkül magyarázta Szerencs nevét a szerelemből, Esküllőt pedig az esküből. Anonymust szómagyarázataiban ugyanis a pusztá összecsengés tipikusan népetimológiai módszere vezette.

Az egész elbeszélés tehát merő anakronizmus, melynek összes komponenseire rá tudunk mutatni. A királyi jegyző eljárásának indoka a románságnak Erdély környékén való feltűnése volt, mellyel ő mint korszerű író művében már foglalkozni kívánt. Így érthető az is, hogy az a vidék, ahová Gelou románjait helyezi, miért nem lehetett a legrégebbi oláh telepedés színhelye. Kniezsa István szerint a románságnak ezen a területen kimutatható nyoma nincs a helynevekben és Gyalu környéke X. századi magyar telepedés.² E község nevét is az oláhság kimutathatólag a magyarból vette át.

Az elbeszélésnek ezt a teljesen mesés, szinte koholt jellegét figyelembe véve, még azt sem állíthatjuk, hogy Anonymus korában Erdélynek már megtelepedett román lakossága volt, hiszen ahol ő szerepelteti a románokat, ott a X–XII. században kizárólag magyarok laktak s az első román telepek csak később tűnnek fel. Figyelemreméltó ebből a szempontból a 44. fejezet tudósítása, mely a románság eredetének kérdésében ellentétben áll a 24–27. fejezetekkel: itt ugyanis a *vlachokat* balkáni eredetű jövevényeknek mondja. Glád vezér, aki Viddinből származik s akinek unokája Ajtony is a bolgároktól nyerte hatalmát, a magyarok ellen kun, bolgár és oláh segítséget vesz igénybe.³ Már Anonymus régebbi interpretátorai is rámutattak arra, hogy ennek a három népnek együttes emlegetésében a XII. század végén megalakult Ašen-féle bolgár fejedelemségre való utalást kell látnunk.⁴ Ez az alakulat kun, bolgár és román elemekből állott s kapcsolata a magyar királlyal megalakulásától kezdve többnyire ellenséges volt. De már III. Béla korát megelőzően is találkozott a magyarság a csatamezőkön az oláhokkal: 1166-ban bizánci vezetés alatt egy jobbra vlachokból álló sereg támadt Erdély felől Magyarországra.⁵

¹ *SS. rer. Hung.* I, 66, 4. jegyzet.

² *Magyarország népei a XI. században. Szent István Emlékkönyv* III, 365 kk.

³ A 12. és 38. fejezetek előadásából világosan kiderül, hogy Anonymus fel-fogása szerint az országnak ezt a részét Salán vezér őse bolgár földről kiindulva hódította meg.

⁴ *A magyar honfoglalás kútfeje* (1900). 442, 4. jegyzet.

⁵ *Kinnamos* VI. 3. ed. Bonn 257–261.

Ha a dolog így áll, ha a románság 1200 táján csak kis szórványokban tűnt fel magyar területen, vagy éppen csak még a déli határszéleken tartózkodott, akkor mi értelme volt annak, hogy az udvar történetírója úgy állítsa be őket, mint az országnak a magyarokat megelőző lakosait? Erre a látszólag fogas kérdésre a *Gesta Hungarorum* módszerének ismeretében meglehetősen egyszerű választ adhatunk. *Anonymus azért helyezte a honfoglaláskori Erdélybe oláhokat, mert ezt munkájában kivétel nélkül megtette mindazokkal a népekkel, melyek a XII–XIII. század fordulóján Magyarországgal szomszédosak voltak, függetlenül attól, hogy a valóságban a honfoglalás korában ott éltek-e vagy sem.* Ez a furcsának tetsző eljárás teljesen következetes nála s a honfoglalásnak sztereotip elképzelésére mutat. Racionális fő lévén, magától értetődőnek tartotta, hogy Árpád ideje előtt a magyar földön mindazok a népek osztoztak, melyek vele később határosak voltak. A magyar honfoglalás tehát egyszerűen úgy ment végbe, hogy a magyarok kiűzték onnan ezeket a népeket. Amint Anonymus az államot sem tudta változó, alakuló képződménynek tekinteni és szentül hitte, hogy Árpád országának belső szervezete ugyanolyan volt, mint a XII. század végének királyságáé, éppen úgy a külső helyzet változásai iránt sem volt érzéke. A szomszédok a honfoglalás korában ugyanazok, mint a jóemlékű Béla király idejében, a különbség csak annyi, hogy a honfoglalás előtt későbbi országukhoz még a magyar földnek egy-egy darabja is tartozott, melyet azok, felhasználva a nagy Attila király halálát, foglaltak el de amelyet tőlük Árpád vezér az örökség jussán fegyverrel és fortéllyal visszaszerzett:¹ a Dunántúlt rómaiak² lakják, a Felvidéken Árpád cseheket talál,³ az északi vidékeket már ekkor védeni kell a lengyelek betörésétől,⁴ Erdélyt pedig már akkor is a kunok nyugtalanítják;⁵ holott a valóságban a lengyel állam csak a X. század végére ölt határozottabb alakot, a lengyel népnév csak a következő század elején tűnik fel, a X. sz.-i magyarság keleti szomszédai pedig nem a kunok,

¹ Ld. különösen a 12., 35. és 38. fejezeteket.

² C. 11: Romani principes (I, 48), c. 46: omnes Romani per terram Pannonie habitantes (u. o. 94), c. 48: Romani milites (u. o. 97).

³ C. 35 (u. o. 77). A Felvidék honfoglaláskori szláv lakosságára vonatkozó nyomok a mai szlovákság őséire utalnak.

⁴ C. 34: ut ne Boemy vel Polony possent intrare causa furti vel rapine in regnum eorum (u. o. 76).

⁵ C. 25 (u. o. 66). A magyarok akkori tényleges keleti szomszédságára lásd Kossányi Béla: *Az úzok és kománok XI–XII. századi történetéhez*. Századok LVII–LVIII (1923–24), 519 kk.

hanem a besenyők. Mindez az anakronisztikus következtetés elkeveredik a XI. századi Gesta hiteles tudósításaival, a valóságot őrző helyi és családi hagyományokkal s válik egésszé a királyi jegyző színes előadásában. A múltból alkotott statikus elképzelés semmi kivétlenül sem talált abban, hogy a sok egykorú nép mellett még egy másik, csak a déli határ mentén kb. egy évszázada feltűnőt, a románságot is a honfoglalás korában szerepeltesse. A történetíró magyar sovinizmusát még kellemesen is érintette a »gögös bolgárok«¹, »a kutyákhoz hasonlatos oroszok és kunok«², »a dühöngő németek«³ és »a hitvány románok«⁴ felett aratott régi győzelmek felsorolása, melyekben kora magyar hadisikereinek természetes előzményét látta. Mert nemcsak az ország belső viszonyait, szomszédait és ellenségeit képzelte el változatlanul, hanem a magyarság katonai erényeit, más népekkel szemben megmutatózó hadifölényét is. »A szittya nemzet pedig kemény volt a harcban és gyors a lovon; a fején sisakot hordott, az íjjal és nyíllal különbül bánt, mint a világ összes nemzetei közül akármelyik s hogy csakugyan ilyen volt, azt utódairól megítélhetitek.«⁵ Anonymus statikus és sovinizta történetészlete – melyben a III. Béla-kori Magyarország nagyhatalmi állásának irodalmi lecsapódását ismerhetjük fel – kezünkbe adja tehát az oláhság erdélyi szerepeltetésének világos magyarázatát.

Béla király jegyzője s a későbbi magyar krónikások mellett egy másik névtelen íróról is meg kell emlékeznünk, aki történetfelfogás és módszer tekintetében közel áll a magyar Anonymushoz és aki az oláhokról látszólag hasonló módon emlékezik meg. A XIV. század elején egy francia dominikánus a Szentszéktől és a francia udvartól nyert megbízással bejárja a Balkánt s erről az útról oly beszámolót ad, melyben Európa keleti és délkeleti részének országait aránylag részletesen leírja.⁶ Művéből megállapítható, hogy alaposabban csak a Balkánt ismerte, míg Magyarországról, valamint Cseh- és Lengyelországról inkább írott források és szóbeli információk, mintsem személyes tapasztalatok alapján szól.

A Balkán népei sorában megemlékezik a Macedóniában élő *vlachok*-ról, akik valamikor a rómaiak pásztorai voltak, Pannoniában a rómaiak

¹ C. 14, I. 53-

² C. g, I. 45.

³ C. 57, I. 114.

⁴ C. 25, I. 66. Lásd a 106. 1. 6. jegyzetét.

⁵ C. 1, I. 37.

⁶ *Anonymi Descriptio Europae Orientalis*. Edidit O. Górká, 1916.

legelőin tanyáztak, míg a magyarok ebből a régi hazából mostani lakóhelyükre nem üldözték őket.¹ Nyilvánvaló, hogy ez a tudósítás, mint a dominikánus író művének több más része is, a ma ismert magyar krónikákhoz közelálló forrás használatára vezethető vissza.² A francia író a krónikákkal és a XI. századi Gestával egyezően és P. mesterrel ellentétben a pannoniai, azaz dunántúli rómaiak pásztorait *vlachok*-nak nevezi s természetesen nem gondolhatott arra, hogy a vlach népnév ebben az esetben nem oláht jelent. Éppen ezért feltűnik neki, hogy Macedóniában egy ugyanolyan nevű népet talál, mint amelyről a magyar krónikában olvasott. A dominikánus mitsem tud az Erdélyben ekkor már kimutathatóan számos telepet alkotó románokról, viszont összefüggést keres a dunántúli és a balkáni *vlachok* között s máris készen áll a balkáni oláhság dunántúli őshazájának s abból való kiűzetésének története. Ha a szerző Magyarország viszonyait alaposabban ismeri s tudomást szerez Erdély román lakóiról, aligha kockáztatta volna meg ezt a merész magyarázatot, mely szintén a jellegzetes középkori történetírói módszerek számlájára írandó.³

A románok származására vonatkozó középkori hagyomány jellemzésére még egy adatot kívánok felhozni és pedig Mügelin Henriknek magyar források alapján készült németnyelvű munkájából. Ez a XIV. századi krónika a Szent István-kori jövevények sorában, akik később a magyarokkal elkeveredtek, románokat is említ.⁴ Ha az időpont megjelölése tévedésen alapul is, maga a beköltözés emlegetése világosan mutatja, hogy a magyar középkor történetírása az oláhságot nem őslakos, hanem a magyarság után bevándorolt népnek tartotta.

Az elbeszélő kútfők vallomása tehát nem áll ellentétben azokkal a románokra vonatkozó okleveles adatokkal, melyek ennek a népnek késői és eredetileg kisarányú beszivárgását bizonyítják.⁵

Deér József

¹ Id. h. 13.

² Lásd erre tölem: *Ungarn in der Descriptio Europae Orientalis*. MÖIG XLV (1931), i kk., melyben a francia dominikánus művének magyar forrását meghatároztam és művének a magyar forrásokból átvett részeit összeállítottam.

³ Deér: i. m. 15. Tamás: i. m. 208 kk.

⁴ Chronicon Henrici de Mügelin c. 15: Pey Geyse czeyten und pey dez heiligen kunigs Stephans czeyten komen in Ungerlant Pehem, Polan, Krichen, Hyspanen, Winden, Armenien, Sachsen, Hayden, *Wolochen* und ander vil, der geslecht man nicht waisz, von mysehung der ee ander die Ungern. (SS. rer. Hung. II, 140). V. ö. Kézai: c. 23: Ulahis advenis remanentibus (u. o. I, 163).

⁵ Az erre vonatkozó okleveles anyagot lásd A. Fekete Nagy-L. Makkai: *Documenta historiam Valachorum in Hungaria illustrantia*. Budapest, 1941.